

Anmeldelser.

Gustav Albeck: Knytlinga Sagaerne om Danmarks Konger. Studier i ældre nordisk Litteratur. Kbh. 1946, 340 Sider + 12 Sider Registre over Personnavne, Stednavne m. v.

Der skal aabenbart hvert 15. Aar fremsættes en ny Teori om Knytlingasagas Forhold til Saxo. Mens Finnur Jónsson 1900 vilde føre Overensstemmelserne tilbage til en fælles mundtlig Kilde, Absalon, argumenterede Curt Weibull 1915 for en fælles skriftlig Kilde (Knud Fabricius: en Ur-Saxo). 1930 antog Jørgen Olrik, at Sagaen gennem et mundtligt Mellemed, Olaf Thordsen, var afhængig af Saxo. I denne Disputats, der antoges 1945 og forsvarede i Aarhus 5. Sept. 1946, mener nu Albeck, at Sagaens Forfatter direkte udnytter et Saxohaandskrift, indeholdende Saxos tre sidste Bøger.

En saadan Forklaring er overhovedet den enklest mulige. Alene dette Faktum kan opveje mange Betæneligheder. Om den kan holde Stik, vil vel vise sig i Løbet af de næste 15 Aar.

Albeck gaar til Sagaen som Filolog og Litteraturhistoriker med det Formaal at kaste Lys over en Side af den litterære Forbindelse mellem Danmark og Island før disse Landes politiske Forening. For første Gang siden 1900 gives der en Oversigt over alle de Kilder, der direkte benyttes. Den haandfaste Behandling, der ikke ofrer mange Tanker paa indirekte Kilder, har foruden hos F. Jónsson sine Forbilleder i Nordals, Indrebøs og Adalbjarnarsons Sagaundersøgelser. I letoverskuelige Skemaer udpeges Linie for Linie de nogenlunde sikkert genkendelige Kilder. Afgivelserne opregnes og drøftes i Fodnoter. For hver enkelt Konge gives en sammenfattende Kommentar.

Ved Udpegningen af de bevarede og tabte Kilder for Knytlinga I (fra Harald Blaatand til Sven Ulfssøn) og II (Svenssønnerne) følger Albeck i alt væsentligt Finnur Jónsson. Foruden Snorres Heimskringla, Jómsvikingasaga og nogle Skjaldekvad antages Sagaforfatteren at have benyttet Sagaer om Knud den

Store, Knud den Hellige og Knud Lavard, samt Annalstof. Disse tabte Sagaer beror igen paa Kildestof af dansk Oprindelse, mener Albeck, og peger bl. a. paa Knud den Stores Tilnavn »den Gamle«. Sagaen om ham menes formidlet til Fagrskinna, Morkinskinna, Snorre og Knytlinga gennem Styrmers tabte Olafs-saga; Spørgsmaalet om det engelske Kildestof strejfes kun. Knud den Helliges Saga, der er det centrale Afsnit i hele Knytlinga og skrevet med paafaldende Virtuositet, benytter iflg. Albeck en Biografi, forfattet i Lund i Assers nærmeste Kreds. Da Assers Fader var til Stede ved Helgenkongens Død den 10. Juli, fortjener det i saa Fald en vis Tiltro, naar Sagaen siger, det var en Lørdag, og Dødsaaet altsaa 1087. Vor sædvanlige Datering til 1086 beror paa Odensemunkenes Beretning — men de kan fromt have ændret Dødsdagen fra en Lørdag til en Fredag, for at Helgenen ogsaa paa dette Punkt kunde ligne Kristus (en lignende Ændring konstateres ved Olaf den Hellige).

Ellers gaar Albeck meget nødig ind paa Spekulationer over tabte Kilder, og det drøftes ikke, hvornaar og i hvilken Sammenhæng de danske Skrifter fra 12. Aarhundrede og Annalstoffet kan være kommet til Island. Bortset fra Styrmer-Teorien drøftes det heller ikke, hvorfra Kongesagaerne har deres Oplysninger om danske Forhold (Berøringen med danske Annaler om Hardeknud, Svend og Olaf er ikke bemærket); ved Albecks Sammenstilling S. 165—213, der skal vise Knytlingas Metoder ved Forkortelsen af Snorre, savnes derfor en Margin for de Tilfælde, hvor Knytlinga uden om Snorre kunde følge en fælles, mere kortfattet Kilde. Under Drøftelsen af Sagaens abrupte Begyndelse antydes S. 25 den Mulighed, at der har eksisteret en »ældre Knytlinga«, begyndende ved o. 800 med »Knud den Fundne«, som skulde have givet Sagaen Navn; et Udtog af denne ældre Knytlinga skulde være bevaret i den oldnorske Saga om Danekongerne (forf. 1260—80), der blot tages i Betragtning to Gange i det følgende, og kun i Fodnoter¹. Benævnelsen Knytlingasaga lader sig dog næppe bruge til Gisninger om en indledende Romanfigur »Knud den Fundne«, da den ikke kan følges længere tilbage end til Arne Magnusson og er knyttet til Kap. 22 flg., hvor en Del Tekster begynder (om Svend Estridsen), og »Knytlingar« er i Fagrskinna og Heimskringla netop Betegnelse for Knud den Stores Sønner.

Ved Overgangen til III (Knytlinga og Saxo, S. 143—330)

¹ Forholdet til Arngrim Jónssons Supplementum (1597) er ikke drøftet; her kaldes Knud den Stores Dødssted »Monstria« (Fejl for Morstr? Eller Monasterio, jvf. OEChron. 1041, E: . . mynstre.? Her maa Kildeforholdet afgøre Svaret).

skifter Afhandlingen for saa vidt Karakter, som den inden Kildeoversigten vender sig polemisk mod de tidligere fremsatte Forklaringer paa den litterære Sammenhæng mellem Knytlinga og Saxo, specielt mod C. Weibull (S. 145—64). Bogens Thesis er, at Sagaforfatteren simpelthen har benyttet 14.—16. Bog af Saxos Værk (S. 329: I 1386 forelaa i Roskilde »*Gesta Danorum in duobus voluminibus*»), hvortil der saa skal være gjort Tilføjelser fra kendte Annaler (S. 237—52), fra nogle danske Folkeviser (Sorteplovs Drab af Erik Emune, Ingiman hviti, Blodgildet i Roskilde, og Riberulvs Bedrift S. 210—36) og fra tabte Skrifter, specielt en Kilde omhandlende Danernes Forhold til Vendland og Rügen (S. 263—66, 327).

Der tages en Gang for alle det Forbehold, at visse Navne, vi ikke nu finder hos Saxo, kan have været i det Saxohaandskrift, der skal have staaet til Sagaforfatterens Raadighed (Fodn. Nr. 314). Muligheden for et Kompendium som Kilde for Knytlinga har været overvejet, men er igen opgivet (S. 330); Saxos detailpakkede Fortællinger er reduceret paa lignende Maade som i Saxokompendiet o. 1340, og Reduktionen gaar begge Steder haardt ud over Absalon og Esbern, i Kompendiet ofte haardere end i Knytlinga (S. 300). Men ved Forkortelsen, Ændringen og Udvidelsen af Saxostoffet følger Knytlinga ellers iflg. Albeck samme Principper som over for Snorre (Stormændenes Rolle reduceres i Forhold til Kongens, danske Nederlag tilsløres). I en Række Tilfælde, der drøftes i Fodnoterne Nr. 314—470, giver Sagaen mere præcise Oplysninger end Saxo. Albecks formodede Kilde om Venderkrigene nærmer sig stærkt til Weibulls formodede Fælleskilde for Saxo og Knytlinga, og Albecks Argumentering for, at Skriftet skulde være relativt ungt, forekommer at være svagt underbygget (S. 265).

Strejftøget ind i Historikernes Lejr efter Weibulls Skalp hørte næppe med i Albecks oprindelige Planer; han førtes til Knytlinga gennem Studiet af de danske Folkeviser og paapeger nu, af Sagaen har overtaget visse Udtryk som »*standa upp i móti*» og »*gera mord*» fra Visernes Sprog (Islændingene brugte ellers ikke »*mord*«, men *víg*), ligesom Episoderne skildres i Visernes Stil. Mens Faghistorikerne siden Steenstrup ikke har turdet tillægge Folkeviserne nogen høj Alder, kan Albeck henvise til Litteraturhistorikeres og Sprogforskeres Argumenter for, at der i 13. Aarh., maaske allerede i Slutningen af 12., eksisterede en saadan dansk Visedigtning. Det bør maaske understreges, at Sorteplovberetningens, evt. -visens Udnyttelse af Krønikestof (S. 218) og den særlige Interesse for Præsten (S. 217) tyder paa, at Visen opstod

i en lærd Kreds. Albeck mener da, at Viserne har eksisteret i Danmark ved Midten af 13. Aarhundrede, og at Sagaforfatteren har faaet Kendskab til dem gennem en Hjemmelsmand, der har været i Danmark; i en anden Sammenhæng henvises til Olaf Thordsens Ophold i Danmark o. 1241.

Ellers savnes Forsøg paa at bestemme, hvornaar og hvor de formodede Tilføjelser til Saxo skulde være foretaget, og det burde vel være nævnt, at Saxos Værk ellers ikke spores i Island for 16. Aarh. Knytlingas Berøring med det sydjyske Saxokompendium (S. 330) og med Ryd- og Slesvigannalerne og det paa-faldende Kendskab til jyske Stednavne og Personer (spec. Folkeviseskikkelserne) tyder paa Forbindelse med et sydjysk Lærdomscentrum, og da der her i det hele er Tale om en lærd dansk-islandsk Kontakt, havde det vel været rimeligt at minde om, at Olaf Thorsen paa Island først og fremmest havde Betydning som Skolemand: da han før 1245 vendte tilbage til Øen, oprettede han en Slags gejstlig Uddannelsesskole og bestyrede den til sin Død 1259. I et saadant Institut, ledet af Snorres Nevø, vilde der være en naturlig Plads ikke blot for en Liste over de danske Stifter og Kirker, men ogsaa for historiske Arbejder, Helgenbiografier, Annaludtog (Albeck sammenholder ikke Knytlinga med de islandske Annalers Udtog af danske) og andet Udbytte af Lederens Danmarksrejse.

Uanset eventuelle Fejl¹ vil Albecks Bog allerede ved sin praktiske Indretning og sine overskuelige Tabeller være til Nytte for alle, der skal bruge Knytlingasaga. Som filologisk Arbejde er den fuldt ud værdig til at afløse Finnur Jónssons Bog. Den er mere munter i Tonen, end Disputatser plejer at være, og den synes at løse en Del Problemer, f. Eks. med Hensyn til Folkevisernes Alder og Stil. Uviljen mod at operere med tabte historiske Kilder giver Fremstillingen en betydelig Fasthed, men samtidig en Slagside, der maaske kan vække Betænkelighed fra Faghistorikerens Side.

N. Lukman.

¹ Som officiel Opponent opregnede Professor Skautrup en Del ortografiske Inkonsekvenser, mindre nøjagtige Henvisninger og Trykfejl (bl. a. S. 25 L. 8 f. n.: A. M. 219 i Stedet for AM 291; S. 41 L. 7: 18 i St. f. 188). Hertil kunde maaske føjes, at der S. 40 nederste Linie staar »Hardeknud» i Stedet for »Harald» og S. 88 L. 10 f. n. »Knuds» for »Svens».